

Roger L e D é a u t. *The Message of the New Testament and the Aramaic Bible (Targum)*. Biblical Institute Press. Roma 1982 ss. XII + 71. Subsidia biblica 5.

Jest to nowe i przepracowane wydanie wersji francuskiej tej książki sprzed dwudziestu lat pt.: *Liturgie juive et Nouveau Testament* (Roma 1965). Autor, profesor Papieskiego Instytutu Biblijnego, urodzony w 1923 r. w Camors we Francji, po studiach na Sorbonie i w Instytucie Katolickim w Paryżu, od 1964 r. zajmuje się - w ramach swej pracy Na Biblicum - badaniami nad językiem i literaturą targumiczną. W środowisku uczonych katolickich Le Déaut należy na pewno do pionierów tych badań. Z prac, jakie opublikował na ten temat, wymienić trzeba przede wszystkim: *La Nuit pascale* (1963), *Introduction à la littérature targumique* (1966), *The Spirituality of Judaism* (1977), *Targum du Pentateuque. I-V* (1978-1981).

Choć odkrycie targumów nie jest zasługą współczesnych uczonych, to jednak trzeba powiedzieć, że dopiero w ostatnich latach w pełni dostrzeżono ich znaczenie dla studium Pisma św., a przyczyniło się do tego ich krytyczne wydanie.

Zasługą współczesnych badań, a mieści się w ich kręgu i nadaje im ton szkoła reprezentowana przez Le Déaut, jest nie tylko odkrywanie tekstu biblijnego czy szukanie genezy jego wariantów, lecz nade wszystko studium myśli teologicznej zawartej w tłumaczeniu Pisma św. Starego Testamentu na język aramejski, które jest jednocześnie interpretacją teologiczną tekstu. W tym świetle znacznie łatwiej można dostrzec, że Nowy Testament jest nie tylko wypełnieniem oczekiwań Starego Testamentu, ale także zrodzonej z jego inspiracji postawy oczekiwania na Mesjasza, obecnej zarówno w czasach wielkich proroków, jak i w latach bezpośrednio poprzedzających epokę nowotestamentową, jak również utrwalonej, właśnie przez targumy, już w judaizmie czasów nowotestamentowych, przy tym niezwykle cenne jest to, że targumy zawierają wiele paralel do tekstów nowotestamentowych, które bez nich byłyby niezrozumiałe albo nie w pełni zrozumiałe.

Punktem wyjścia czyni autor w tej książce proste stwierdzenie, że wspólną podstawą chrześcijaństwa i religii Starego Testamentu jest Biblia, ale to z kolei prowadzi do pytania: jak ta Biblia, czyli Stary Testament, znalazła drogę do Nowego Testamentu? W świetle studium targumów odpowiedź wydaje się prosta: tą wspólną płaszczyzną religii Starego Testamentu i chrześcijaństwa była do pewnego czasu wspólna liturgia świątynna, a jeszcze częściej synagogalna, a poza tym właśnie Biblia jako wspólne dziedzictwo przejęte od wcześniejszych pokoleń historii zbawienia. Targumy, dzięki temu że są przekładem i interpretacją Biblii Starego Testamentu, pozwalają głębiej wejrzeć w to wspólne dziedzictwo judaizmu i chrześcijaństwa, które nie od razu przecież zerwało z synagogą.

Niewielka objętościowo książka R. Le Déaut pozwala za pośrednictwem jednego z ogniw historii teologii czasów judaizmu głębiej i z większym zrozumieniem spojrzeć na pojedyncze wypowiedzi zawarte w Nowym Testamencie. Autor w sposób szczególnie zwraca uwagę czytelnika na takie zagadnienia, jak: Pismo a tradycja, liturgia a tradycja, charakter przekładów aramejskich. Ponadto jeszcze jedno zagadnienie, choć nie zostało wyraźnie zapowiedziane w rozdziałach tej pracy, dominuje w niej, a mianowicie sprawa duchowości żydowskiej. Warto na to zwrócić uwagę i o ten właśnie sprawdzian wzbogacić listę kryteriów hermeneutyki biblijnej.

Książkę zamyka wykaz bibliografii anglojęzycznej o targumach, indeksy literatury biblijnej i pozabiblijnej oraz indeks cytowanych autorów.

Ks. Jan Szlaga

Hugolin L a n g k a m m e r OFM. *Teologia Nowego Testamentu*. T. 1: *Ewangelie, Dzieje Apostolskie, Listy Katolickie, Apokalipsa*. Wrocław 1985 ss. 291. T. 2: *Paweł, List do Hebrajczyków*. Wrocław 1984 ss. 301.

Bibliistyka polska doczekała się pierwszej syntezy teologii NT, napisanej przez znanego i cenionego w kraju i za granicą polskiego biblistę, profesora KUL-u. Niniejsze opracowanie poprzedzone zostało wcześniejszymi publikacjami z zakresu chrystologii (zob. np. H. L a n g k a m m e r. *Hymny chrystologiczne NT*. Katowice 1976; t e n ż e. *Początki chrystologii Nowego Testamentu*. Lublin 1977 i inne) i wszystko wskazuje na to, że obecna synteza teologiczna jest wynikiem wielu lat refleksji i poszukiwań.

Napisanie teologii biblijnej nie jest dziełem łatwym, gdyż pisma NT nie podają systematycznego wykładu doktryny, ale ukazują ją w powiązaniu z innymi, niekiedy teologicznymi tematami, stąd zasadniczym problemem jest odnalezienie wspólnej osi, wokół której skupiają się wszystkie tematy teologiczne NT.